

Культура 10

03-28-2026

Тиждень #27

Лекція #7:

*Українські малярі імпресіоністи XIX-XX ст.
(початок - прозірки 59)*

Завдання (з книжки *Українська Культура II*):

Прочитати:

Лекція #7:

*Українські малярі імпресіоністи XIX-XX ст.
ст. 42 - 44.*

Лекція #8:

*Бойчукісти, авангардисти й інші течії на початку XX ст.
ст. 45 – 46 (Авангардисти)*

Виконати:

*«Вправа» на ст. 44, в книжці *Українська Культура II*.*

УКРАЇНСЬКІ МАЛЯРІ-ІМПРЕСІОНІСТИ ХІХ-ХХ ст.

Під кінець ХІХ століття почалася своєрідна революція в мистецтві. Малярі взяли шукати нових творчих засобів для вираження ідей, які перевертали традиційні поняття про мистецтво. Першим таким модерним стилем був імпресіонізм, що виник у Франції у 1870-их роках. Свою назву імпресіонізм взяв від назви однієї з перших картин, намальованих у цьому стилі — картини К. Монеї "Імпресія, схід сонця". Картини у стилі імпресіонізму відзначаються великим багатством кольорів. Імпресіоністи творять образ, вживаючи короткі риси пензля і накладаючи побіч себе незмішані фарби, які око на певній віддалі сполучає в гармонійну цілість.

Імпресіоністи любили зосереджуватись у своїх картинах на схопленні впливу світла і тіні на забарвлення предметів. Вони — перші з мистців, що вийшли з майстерень малювати надворі прямо з природи, де найкраще можна схопити гру світла і тіні, головню при русі сонця протягом дня.

ВИЗНАЧНІ УКРАЇНСЬКІ ІМПРЕСІОНІСТИ

У той час щораз більше українців намагалось вивчати малярство у Західній Європі, щоб краще ознайомитись з новими течіями на Заході.

Імпресіонізм знайшов багато прихильників серед українських мистців. Для них була близькою його багатобарвність і зображення природи у яскравих кольорах.

*О. Новаківський, Автопортрет.
1911. Олія.*

МАРІЯ БАШКІРЦЕВА, перша з українських мистців, захопилась імпресіонізмом. Вона здобула чималу славу у Франції, де прожила більшу частину свого короткого життя. Її картини знаходяться у французьких музеях.

ОЛЕКСАНДР МУРАШКО став імпресіоністом під впливом подорожей за кордон, а найбільше до Парижу. Відповідно до цього він дещо відійшов від реалізму з його зосередженням на сюжеті (тематичі) і спрямував більшу увагу на такі технічні аспекти, як кольорація, вплив освітлення та рух пензля. У його картинах переважають яскраві кольори. Мурашко був одним із перших

українських малярів, які брали участь у міжнародних виставках. Він здобув велике признание у Західній Європі, тому його картини знаходяться в багатьох музеях і приватних колекціях за кордоном. Коли у 1918 р. створилась незалежна українська держава, Мурашко став одним із організаторів Української Академії Мистецтв у Києві. Можливо через це його було вбито на вулиці Києва в перших місяцях більшовицької окупації.

ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ вважається найбільшим українським імпресіоністом. Його картини відзначаються динамічним висловом та емоційним (експресивним) використанням кольорів. Свій великий талант Новаківський виявив у різних жанрах: пейзажі (Карпат, заходу сонця, собору св. Юра у Львові), портрети (дружини, митрополита А. Шептицького та інших діячів, численні автопортрети), історичні портрети (князя Осьмомисла, Довбуша), алегоричні композиції ("Пробудження", "Мистецтво", "Наука", "Народна Пісня"), натюрморти і т. д. Під впливом переживань з Першої світової війни, Новаківський почав малювати у стилі символічного експресіонізму у відповідь на катаклізми своєї доби (експресіонізм прагне розкрити внутрішнє сприйняття подій людиною, її емоційні переживання, жертвуючи цьому реальне зображення предметів чи подій). В своїх символічних композиціях він намагався втілити філософічні роздуми про зміст і драму людського життя. Навіть природа у його натюрмортах експресивна, і відчувається прагнення мистця знайти відраду в красі та багатстві природи. Окрема заслуга Новаківського — це створення мистецької школи (при фінансовій підтримці митрополита А. Шептицького), з якої вийшло близько 60 малярів високої кляси.

*І. Труш. Портрет Лесі Українки.
1900, олія.*

ІВАН ТРУШ був майстром пейзажу (краєвидів) у стилі імпресіонізму. На особливу увагу заслуговують його краєвиди Києва та берегів Дніпра, Карпат, Криму, Єгипту, Італії. Труш також створив відомі портрети Франка, Лесі Українки та інших діячів української культури. Загальновідома його картина "Гагілки", в якій відчувається бадьорий настрій молоді з приходом весни.

ВАСИЛЬ КРИЧЕВСЬКИЙ поєднував імпресіонізм з мотивами народного й староукраїнського мистецтва. Особливе місце належить його чудовим пейзажам. Кричевський був мистцем багатогранної творчої діяльності, до якої входили: архітектура, графіка, декорації для театру й фільмів, мистецтвознавство.

О. Кульчицька, *Діти на леваді*. 1908. олія.

ОЛЕНА КУЛЬЧИЦЬКА малювала різними фарбами (олією, акварелю, темперою) і на різні теми: портрети, краєвиди (переважно Карпат), картини на історичні та побутові теми і з гуцульської мітології. Також творила книжкові ілюстрації, особливо для дитячих видань. Багато черпала з українського народного мистецтва. Великою цінністю є її акварелі народного одягу й архітектури земель Західньої України.

Пояснення слів

алегоричний — allegorical, symbolic
забарвлення — coloring

відзначитися — to be distinguished
поняття — idea, concept

Закріплення

1. В чому полягав імпресіоністичний стиль?
2. Чому імпресіонізм знайшов прихильників серед українських мистців?
3. Назвіть найвизначніших українських малярів-імпресіоністів.
4. Яке значення мало те, що багато молодих українських малярів вивчало малярство у Західній Європі?
5. Опишіть виховну діяльність малярів О. Мурашка та О. Новаківського.

Вправа — сполучіть колони

1. Олекса Новаківський	імпресіоністка, здобула славу в Парижі
2. Олександр Мурашко	портрети І. Франка, Л. Українки та ін.
3. Олена Кульчицька	найбільший український імпресіоніст
4. Василь Кричевський	покинув реалізм і став імпресіоністом
5. Марія Башкірцева	створила альбом народного одягу
6. Іван Труш	працював у архітектурі, графіці та ін.

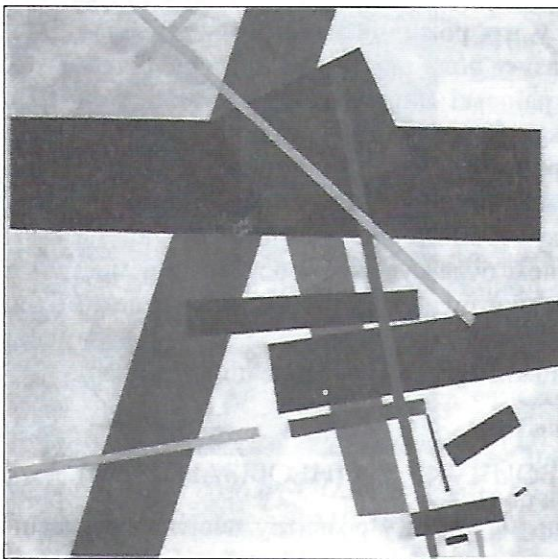
БОЙЧУКІСТИ, АВАНГАРДИСТИ Й ІНШІ ТЕЧІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

АВАНГАРДИСТИ

У 1910-их роках з'явився в Україні цілий ряд мистців, які експериментували в більш абстрактних стилях. Україна тоді займала передове місце у створенні нових напрямів у мистецтві (з цієї причини мистецтвознавці говорять про "український авангард"). Велика творча діяльність українських авангардистів поставила Україну на карті провідних центрів розвитку модерного мистецтва. Але цей інтенсивний період був припинений на початку 1930-их років, коли Сталін проголосив модерне мистецтво "небезпечним формалізмом". У наступних роках чимало з українських мистців було ліквідовано більшовицькою владою. Уряд сконфіскував понад 2000 картин модерністів і майже всіх їх знищив; збереглось всього триста творів українських авангардистів.

Серед мистецьких течій, які розвивались у 1920-их роках в Україні були:

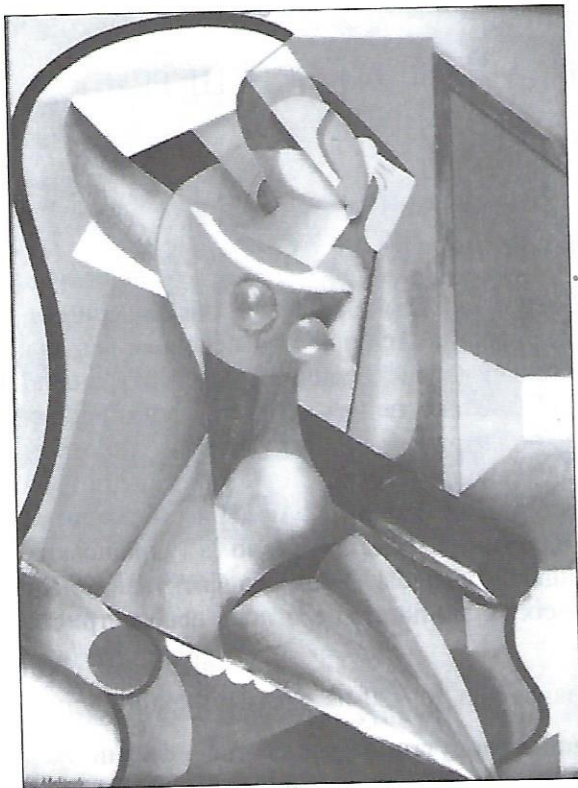
супрематизм — "вищість чистих почуттів у мистецтві", форми над ідеєю. У своїх картинах супрематисти часто обмежувались зображенням кольорових геометричних об'єктів на білому тлі. Найвизначнішими його представниками в Україні були Казимір Малевич та Олександра Екстер.

*К. Малевич. Супрематична композиція.
1916 р., олія.*

кубізм зображає все у вигляді геометричних форм — куба, кулі, циліндра та конусу. До кубізму звертались: К. Малевич, Олександр Богомазов, Анатолій Петрицький, О. Екстер, Василь Єрмілов, Давид Бурлюк. Поза Україною славу своїми кубістичними малюнками здобули Олександр Архипенко, Олександр Грищенко та Д. Бурлюк.

футуризм оспівує швидкість і динамізм сучасного життя та "красу машин". Вплив футуризму бачимо у творчості Д. Бурлюка, О. Екстер, О. Богомазова, А. Петрицького і т. д. Фактично в Ук-

*О. Архипенко, Жінка перед люстром. 1916.
Олія на дереві.*

Михайло Бойчук.

раїні, як і в Росії, футуризм поєднувався з кубізмом у створенні гібридного кубофутуризму.

конструктивізм зводить усе до комбінацій ліній, геометричних форм і кольорових плям. Його представниками були: В. Татлін, Василь Єрмілов, Вадим Меллер (проектор костюмів для театру "Березиль"), К. Малевич.

Величезне значення у розвитку малярства в Україні мало створення у 1917 р., майже одразу після утворення Української Народної Республіки, державної Академії Мистецтв у Києві, яка об'єднала ряд визначних українських мистців-педагогів. Вона зберегла і по втраті самостійності України, врятована відважними зусиллями українських мистців.

Велику роль у поживленні мистецького життя мала поява у тих роках численних мистецьких об'єднань, які часто вели між собою завзяту полеміку. Важливе значення мало те, що українські мистці могли ще тоді входити в контакт із мистцями Західної Європи. До 1930 р. вони ще могли виставляти свої картини за кордоном на міжнародних виставках. Але з початку 1930-их рр. можливість виступати за кордоном була суворо обмежена. Усі мистецькі об'єднання були тоді ліквідовані і мистці були змушені підпорядковуватись одній державній мистецькій організації, керованій з Москви.

БОЙЧУКІСТИ (НЕОВІЗАНТИЗМ)

Окреме місце у розвитку новітнього українського малярства займає Михайло Бойчук. У пошуку нових мистецьких шляхів він звернувся до мистецьких* ідей візантійського стилю, в якому

М. Бойчук. Плач Ярославни, ескіз.

*М. Бойчук, К. Гвоздик, І. Падалка,
В. Седляр, М. Юнак. 1933-1935 рр.*

колись малювали українські мистці. Цим він створив нову течію в мистецтві з глибоким корінням в національних українських традиціях.

М. Бойчук бажав творити мистецтво для широких мас народу. Найбільше для цього, він вважав, надавалося монументальне фрескове мистецтво. Колись стіни церков були щедро розмальовані фресками; такі стінописи розповідали про події й особи християнської віри. Бойчук хотів прикрасити громадські будівлі, тільки вже не релігійною тематикою, а темами, що пов'язані з новою ерою, в якій відбувались революційні зміни в житті народу. Маючи попередній досвід у візантій-

ській церковній фресці (адже Бойчук почав своє мистецьке життя з розмальовуванням церков у Галичині), він заклав візантійський стиль в основу свого нового стилю. Монументальність візантійського мистецтва підходив для зображення героїки людського життя, оспівування діяльності та подвигів звичайних людей. Візантійський стиль надає картинам урочистості ікони, в ньому постаті мають монументальний (величний) характер ("Молочниця").

На основі ідей та творчості Бойчука виникла школа мистців, що дістала назву "монументалістів", або "бойчукістів". Найвидатнішими її учасниками (крім самого М. Бойчука) були Василь Седляр, Іван Падалка, Тимко Бойчук, Микола Рокицький та Оксана Павленко. Творчістю Бойчука і його послідовників цікавилися у різних країнах світу, з ними зустрічалися монументалісти інших народів (наприклад, відомий мексиканський мистець Дієго Рівера).

У 1930-их роках більшовицька влада стала вважати діяльність Бойчука та його послідовників небезпечною за те, що вони клали в основу своєї творчості українські національні традиції та сільську тематику. Групу "бойчуків" розгромили, Бойчука й велику частину його послідовників ув'язнили у концтаборах, де їх невдовзі розстріляли, а майже всі його картини та фрески, що прикрашали театри, санаторії та інші приміщення, знищили.

ЗАХІДНЯ УКРАЇНА

Досить жваво розвивалось тоді українське мистецьке життя на Західній Україні, хоча умови праці для українських мистців під польською окупацією були тяжкими. Значну роль у поживленні мистецького життя відіграла Асоціація Незалежних Українських Мистців (АНУМ), що видавала книжки та влаштовувала численні мистецькі виставки, на які звертали увагу навіть іншонаціональні критики. Мистці тут перебували у постійному контакті з західноєвропейськими мистецькими течіями. Більшість українських мистців Західньої України виїхала в Європу з приходом більшовиків вкінці Другої світової війни.

Цілий ряд талановитих мистців видало Закарпаття: Йосип Бокшай, Адальберт Ерделі, Омелян Грабовський, Володимир Микита, Золтан Шолтес та інші. Їхня творчість розвивалась під значним впливом імпресіонізму.

Пояснення слів

авангард — avant-garde, in the forefront
підпорядкувати — subordinate

педагог — pedagogue, teacher
течія — trend

Закріплення

1. На основі якого давнього стилю створив свій власний стиль Михайло Бойчук? Чому він звернувся до цього стилю? 2
2. Чому більшовики вважали "бойчукізм" небезпечним і ліквідували М. Бойчука і багато його послідовників? 2
3. Чому більшовики заборонили існування різних мистецьких об'єднань і примусили усіх мистців належати до єдиного в СРСР об'єднання мистців? 2
4. З якими проблемами мусіли українські мистці боротися під польською окупацією? 2

Вправа — аналіза

Для цієї вправи зверніться до картини Михайла Бойчука під назвою "Молочниця". Уважно розгляньте цей образ і дайте відповіді на такі запитання.

1. Нагадайте собі головні риси візантійського стилю.
2. Що є у цій картині візантійського?
3. Картина Бойчука виконана в техніці фрески. Нагадайте собі, що таке фреска.
4. Як на вашу думку, чи ця картина програє від того, що вона виконана у візантійському стилі в порівнянні з реалістичним зображенням? Свою думку поясніть.

Творче домашнє завдання

Уявіть, що ви мистець і що ваші друзі-мистці звернулись до вас створити мистецьке об'єднання. У цій вправі ви маєте завдання написати маніфест (платформу), в якій викладені головні ідеї вашого об'єднання. Тут слід заторкнути такі питання: що ви вважаєте метою мистецтва? Якій тематиці ви даєте перевагу? який стиль характеризує вашу творчість? В кінці придумайте назву і намалюйте символ вашого мистецького об'єднання.

Михайло Бойчук. Пастушка. 1910-ті роки.